

MANIFEST

RUIMTE VOOR VOORUITGANG

2026

RUIMTE VOOR VOORUITGANG

Leiden is een stad waar mensen bewust voor kiezen: vanwege de werkgelegenheid, het hoge voorzieningenniveau en de aantrekkingskracht van Leiden als historische stad van kennis, cultuur en innovatie. Die combinatie maakt Leiden aantrekkelijk om te werken, te wonen en te bezoeken.

De economische ontwikkeling van de afgelopen jaren laat zien dat dit werkt. Ondernemerschap zorgt voor banen, voorzieningen en levendigheid in de stad en de wijken. Tegelijkertijd neemt de druk op de stad toe. **De ruimte voor zowel werken als wonen is schaars**, terwijl de vraag naar werkplekken, woningen en voorzieningen blijft groeien. Zonder duidelijke keuzes dreigt die schaarse ruimte door woningen te worden ingevuld, met gevolgen voor werkgelegenheid, bereikbaarheid en het voorzieningenniveau van de stad.

Met dit manifest roept **Ondernemend Leiden** de politiek op vast te houden aan wat werkt, te versterken wat nodig is en beleid en uitvoering te verbinden, met uitvoerbare keuzes en samenhang tussen werken en wonen. In acht samenhangende thema's schetsen wij wat nodig is voor een sterke, leefbare en aantrekkelijke stad. **Een stad met ruimte voor vooruitgang.**

Ondernemend Leiden is de gezamenlijke vertegenwoordiging van ondernemers in de stad en behartigt de belangen van circa 9.000 ondernemingen en 67.000 arbeidsplaatsen. Wij werken samen met ondernemersorganisaties, onderwijs- en sportinstellingen en andere partners in Leiden en de regio. Daarnaast stemmen wij onze inzet af met landelijke en regionale organisaties, zoals VNO-NCW, Key Region Leiden en Koepel Bedrijfsleven Holland Rijnland, en sluiten wij aan bij hun manifesten en uitgangspunten.

ACHT THEMA'S

voor een sterke, leefbare en aantrekkelijke stad

- 1. Veranker en realiseer ruimte voor werken in de hele stad**
Geen stad zonder werk: stop verdringing en creëer ruimte voor bedrijven, dienstverlening en banen.
- 2. Houd Leiden bereikbaar, altijd en voor iedereen**
Houd de stad bereikbaar voor ondernemers, bewoners en bezoekers.
- 3. Investeer in bezoekerseconomie als basis voor werk & voorzieningen**
Verbind talent aan werk in stad en regio. Zorg dat Leiden alles te bieden heeft om talent te ontplooiën en behouden.
- 4. Investeer in de verbinding tussen onderwijs en arbeidsmarkt**
Verbind talent aan werk in stad en regio.
- 5. Geef prioriteit aan energietransitie en netcongestie**
Zorg voor regie, randvoorwaarden en duidelijkheid zodat ondernemers kunnen investeren. Werk integraal en niet verkokerd.
- 6. Zorg voor een veilige, schone openbare ruimte**
Houd de stad veilig, schoon en aantrekkelijk.
- 7. Verminder regeldruk en investeer in het ondernemersloket**
Minder regels, meer service en één aanspreekpunt. Blijf binnen de termijnen en geef inzicht in behandeling van zaken.
- 8. Verbeter participatie én uitvoeringskracht**
Zet de expertise van ondernemers vroeg in, maak beleid werkbaar en voer gezamenlijke keuzes daadwerkelijk uit.

Samen vormen deze thema's de basis voor keuzes die nu nodig zijn, en wij nodigen de politiek uit om samen met ondernemers en instellingen aan de slag te gaan – wij staan klaar, denken mee en hebben er zin in!

1. Veranker en realiseer ruimte voor werken in de hele stad

Dit is al gedaan

Samen met ondernemers en andere stadspartners is gewerkt aan de Ontwikkelagenda Ruimte voor Werk voor de bedrijventerreinen en de wijkwinkelcentra. Voor de binnenstad is er een overkoepelend omgevingsprogramma in de maak en voor het Leiden Bio Science Park wordt een ontwikkelvisie vormgegeven. Daarin is vastgelegd hoe ruimte voor werken in samenhang met woningbouw, de energietransitie en andere stedelijke opgaven kan worden behouden en versterkt. De plannen ondersteunen dat deze werklocaties onmisbaar zijn voor een levendige en economisch vitale stad en regio voor zowel medewerkers en bewoners.

Dit vragen wij de politiek

- Zet de Ontwikkelagenda Ruimte voor Werk voort en voer deze uit, inclusief profielen voor werklocaties en instrumenten zoals de ROM-B, zodat gemaakte keuzes ook daadwerkelijk worden gerealiseerd.
- Zet de ontwikkeling van het overkoepelende omgevingsprogramma voor de binnenstad voort en investeer in de opvolging van het succesvolle Programma Binnenstad met bijbehorende uitvoeringskracht en budget.
- Zet de vormgeving van de visie op de ontwikkeling van Leiden Bio Science Park 2025-2035 voort.
- Borg ruimte voor werken in het ruimtelijk beleid van de stad, zodat bedrijven, werkgelegenheid, voorzieningen en betaalbare bedrijfsruimte voor start-ups, scale-ups en andere startende ondernemers een volwaardige plek behouden naast wonen en andere stedelijke opgaven.
- Bescherm en ontwikkel bedrijventerreinen en wijkwinkelcentra, omdat deze werklocaties essentieel zijn voor werkgelegenheid en dagelijkse voorzieningen.
- Maak regionale afspraken over ruimte voor werken met provincie en Rijk, zodat de opgave niet stopt bij de gemeentegrens.
- Betrek ondernemers actief bij de uitvoering en benut hun praktijkkennis bij gebiedsontwikkeling en regionale afspraken.

2. Houd Leiden bereikbaar, altijd en voor iedereen

Dit is al gedaan

Samen met ondernemers is gewerkt aan grote mobiliteitsopgaven, zoals infrastructurele projecten, autoluwe maatregelen en zero-emissie stadslogistiek. Dit heeft geleid tot betere afstemming, maatwerk en structureel overleg over bereikbaarheid.

Dit vragen wij de politiek

- Behandel bereikbaarheid als basisvoorwaarde bij alle mobiliteitskeuzes, omdat werken, leren, ondernemen en voorzieningen alleen mogelijk zijn als mensen en goederen de stad kunnen bereiken. Zorg voor een haalbare en werkbare volgordelijkheid van mobiliteit opgaves en projecten. Zet de essentiële kennis en ervaring van ondernemers als basisinstrument in, van begin tot eind.
- Zorg voor één duidelijk en herkenbaar aanspreekpunt binnen de gemeente dat verantwoordelijk is voor afstemming, maatwerk en het oplossen van knelpunten.
- Communiceer helder en tijdig over bestaande en nieuwe regelingen, zodat ondernemers, sportverenigingen en onderwijsinstellingen weten waar zij aan toe zijn.

- Voer autoluwe en zero-emissie maatregelen gefaseerd en uitvoerbaar in, in nauwe samenwerking met ondernemers en met ruimte voor bijsturing. Bied ondernemers voldoende tijd om de overstap van diesel naar elektrisch op een natuurlijke en bedrijfseconomisch verantwoorde manier te maken, rekening houdend met afschrijvingstermijnen, levertijden en investeringscycli van voertuigen. Hetzelfde geldt voor de beschikbaarheid van toereikende laadinfrastructuur. Zorg dat randvoorwaarden en volwaardige alternatieven daadwerkelijk op orde zijn voordat nieuwe verplichtingen worden ingevoerd.
- Laat parkeerbeleid bijdragen aan bereikbaarheid en een vitale (binnen)stad, door te zorgen voor voldoende laad- en losplekken, betaalbaar kort parkeren voor bezoekers en passende parkeermogelijkheden voor werknemers en ondernemers.
- Zorg voor een goede bezoekersbereikbaarheid in de hele stad door op strategische locaties bezoekersparkeren op straat mogelijk te maken en parkeergarages die daarvoor zijn gebouwd – zoals de Garenmarkt, Lammermarkt en Haarlemmerstraat – primair te benutten voor bezoekers. Dit is essentieel voor winkels, voorzieningen en de economische vitaliteit van Leiden en voorkomt dat bezoekers uitwijken naar andere steden.

3. Blijf investeren in bezoekerseconomie als basis voor werk en voorzieningen

Dit is al gedaan

Leiden heeft de afgelopen jaren gericht geïnvesteerd in een aantrekkelijk historisch centrum, stadsbrede culturele voorzieningen, evenementen, horeca en bereikbaarheid. Bezoekers dragen bij aan de levendigheid in de hele stad en vormen een belangrijke pijler onder winkels, horeca, cultuur en werkgelegenheid. Bezoekers zorgen voor levendigheid in de stad en vormen een belangrijke pijler onder winkels, horeca, cultuur en werkgelegenheid. Juist in een tijd waarin bezoekersbestedingen steeds belangrijker worden voor het behoud van voorzieningen en het leefklimaat in steden, is het noodzakelijk om te blijven investeren in een sterke bezoekerseconomie. Wat bezoekers aantrekt en laat terugkomen, versterkt immers ook de kwaliteit van de stad voor bewoners.

Dit vragen wij de politiek

- Investeer in de promotie van de binnenstad als huiskamer van de regio en van de wijkwinkelcentra als het hart van de wijken, zodat heel Leiden aantrekkelijk blijft voor bezoekers uit de stad en de omgeving.
- Zet intensieve leegstandsbestrijding voort om een divers en verrassend aanbod van winkels, horeca en cultuur te behouden.
- Behoud en versterk evenementen en programmering door belangrijke pleinen (Garenmarkt en Lammermarkt) geschikt te houden voor evenementen en ontmoeting.
- Blijf de samenwerking ondersteunen tussen ondernemers, evenementorganisatoren, gemeente en stadspartners dat bijdraagt aan de levendigheid van de stad voor bewoners en bezoekers.

4. Investeer in de verbinding tussen onderwijs en arbeidsmarkt

Dit is al gedaan

Via de Human Capital Agenda werken onderwijsinstellingen, bedrijven en de gemeente samen aan stages, praktijkgericht onderwijs en kennisdeling. Toch is de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt nog onvoldoende. Dat geldt niet alleen voor stages, maar ook voor praktijkleren, doorlopende leerlijnen en structurele samenwerking. In een tijd waarin de instroom in hbo en wo landelijk afneemt en personeelstekorten toenemen, is het versterken van deze verbinding urgenter dan ooit. Verbind talent aan werk in stad en regio en zorg dat Leiden alles in huis heeft om talent te laten ontplooiën én te behouden.

Dit vragen wij de politiek

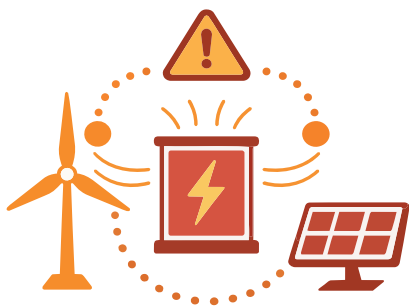
- Zet de Human Capital Agenda voort en maak deze leidend in het economisch beleid, zodat investeren in mensen en vaardigheden een vaste pijler blijft.
- Maak personeelsbeschikbaarheid een vast toetsingscriterium bij economische besluiten en investeer in onderwijs en opleidingen wanneer tekorten economische groei belemmeren.
- Faciliteer sterke en duurzame verbindingen tussen onderwijs en bedrijfsleven, zoals stages, praktijkleren en gezamenlijke projecten, zodat talent tijdens de opleiding aan de stad en regio wordt verbonden.
- Borg structurele capaciteit voor de uitvoering van de Human Capital Agenda, zodat samenwerking niet afhankelijk is van tijdelijke projecten.

5. Maak energietransitie en netcongestie uitvoerbaar voor ondernemers

Dit is al gedaan

Samen met ondernemers, netbeheerders en andere partners is de afgelopen jaren gewerkt aan inzicht in de knelpunten rond verduurzaming en energie-infrastructuur. Er zijn stappen gezet in stedelijke en regionale trajecten om de energietransitie vorm te geven en oplossingen te verkennen. Tegelijkertijd wordt in de praktijk steeds duidelijker dat netcongestie, beperkte aansluitcapaciteit en lange wachttijden directe gevolgen hebben voor ondernemers: investeringen worden uitgesteld, uitbreiding is niet mogelijk en verduurzamingsplannen lopen vast. Om te voorkomen dat de energietransitie een rem wordt op economische ontwikkeling en werkgelegenheid, is het noodzakelijk om de ingezette samenwerking voort te zetten én te versterken met voldoende uitvoeringskracht en een multidisciplinair team dat plannen samen met ondernemers daadwerkelijk kan realiseren.

Dit vragen wij de politiek

- Geef prioriteit aan energietransitie en het aanpakken van netcongestie, zodat de stad en haar ondernemers niet stil komen te staan. Zorg voor regie, duidelijke randvoorwaarden en voorspelbaarheid, zodat ondernemers verantwoord kunnen investeren. Werk integraal in plaats van verkokerd.
- Zet het Plan van Aanpak Energietransitie-projecten voort en organiseer uitvoeringskracht, met één multidisciplinair team dat samen met ondernemers projecten realiseert.
- Erken netcongestie als directe rem op ondernemerschap en economische ontwikkeling en behandel dit als een urgente belemmering.
- Neem regie en zorg voor versnelling in samenwerking met netbeheerders, provincie en Rijk.
- Maak collectieve en gebiedsgerichte oplossingen mogelijk, zoals energyhubs en opslag, en neem energie-infrastructuur vroegtijdig mee in ruimtelijke keuzes met een lange termijnblik.
- Ondersteun ondernemers concreet bij verduurzaming met duidelijke informatie, begeleiding en haalbare oplossingen.

6.

Zorg voor een veilige, schone openbare ruimte

Dit is al gedaan

Via schouwrondes in de binnenstad, wijkwinkelcentra en op bedrijventerreinen worden knelpunten op het gebied van veiligheid, leefbaarheid en openbare ruimte gezamenlijk gesignaleerd. Het is een compliment waard dat dankzij structurele samenwerking alle Leidse gebieden voldoen aan de CROW-richtlijnen voor openbare ruimte, infrastructuur, verkeer en veiligheid. Zet deze inzet voort en blijf investeren in kwaliteit.

Dit vragen wij de politiek

- Ondersteun de opzet van stadsbrede signalering structureel, zodat knelpunten tijdig worden gezien en aangepakt.
- Zorg voor voldoende en zichtbare handhaving, zodat signalen ook daadwerkelijk leiden tot actie.
- Investeer structureel in onderhoud van de openbare ruimte, met extra aandacht voor intensief gebruikte gebieden.
- Zet cameratoezicht in waar dat nodig is om criminaliteit tegen te gaan, de pakkans te vergroten en het veiligheidsgevoel te vergroten.

7.

Vermindert regeldruk en investeert in het ondernemersloket

Dit is al gedaan

In Leiden zijn ondernemers de afgelopen jaren in diverse beleids- en uitvoeringsdossiers vroegtijdiger betrokken. Dankzij nieuwe werkwijzen wordt hun kennis, ervaring en inzicht in de stad beter benut. Dat is essentieel om beleid daadwerkelijk haalbaar, betaalbaar en uitvoerbaar te maken. Ook leertrajecten tijdens de uitvoering van beleid zijn waardevol gebleken voor alle betrokken partijen.

Dit vragen wij de politiek

- Voer een regel in dat wanneer de gemeente niet binnen de wettelijke termijn beslist over een vergunningsaanvraag, deze automatisch wordt verleend.
- Maak vermindering van regeldruk op het gebied van erfgoed, duurzaamheid, etc. een expliciet bestuurlijk doel, zodat ondernemen in Leiden aantrekkelijk blijft.
- Zorg voor een servicegerichte gemeente die ondernemers duidelijkheid, snelheid en voorspelbaarheid biedt in vergunningverlening en handhaving.
- Investeer blijvend in het ondernemersloket als centraal en herkenbaar aanspreekpunt.

8. Verbeter participatie én uitvoeringskracht

Dit is al gedaan

In Leiden zijn ondernemers de afgelopen jaren bij verschillende beleids- en uitvoeringsdossiers vroegtijdig betrokken. Dat heeft geleid tot beter uitvoerbaar beleid, meer draagvlak en minder reparatie achteraf. Ook zijn publiek-private samenwerkingen ontstaan waarin ondernemers, gemeente en stadspartners samen verantwoordelijkheid nemen voor de uitvoering, met zichtbare resultaten in de stad. De sleutel tot succes was het tijdig benutten van de expertise en denkkraft van ondernemers, niet alleen via formele participatie, maar via echte co-creatie.

Dit vragen wij de politiek

- Hoewel het vroegtijdig betrekken van ondernemers formeel is vastgelegd, gebeurt dit in de praktijk niet altijd consequent. Wij roepen de gemeenteraad op hier actief op te sturen, zodat participatie leidt tot echte co-creatie. Alleen zo wordt de kennis en praktijkervaring van ondernemers benut voor gedragen en uitvoerbaar beleid.
- Zorg dat participatie daadwerkelijk invloed heeft op keuzes en maak zichtbaar wat met inbreng wordt gedaan.
- Toon na het maken van keuzes ook daadkracht en zet door in de uitvoering, zodat besluiten zichtbaar resultaat opleveren voor ondernemers.
- Koppel politieke keuzes aan concrete middelen en capaciteit en organiseer uitvoering samen met de stad. Als prioriteiten worden gesteld, moet helder zijn welke inzet en welk budget beschikbaar zijn. Extra ambities vragen om extra middelen, zowel binnen de gemeente als bij de stadspartners.

ONDERNEMEND LEIDEN

BEDRIJVIG
LEIDEN

BVL

HOTELS
VAN LEIDEN

ONDERNEMERSFONDS
LEIDEN

ONDERNEMERS
VERENIGING
BIO SCIENCE PARK

SHOPJA!

TOPSPORT
LEIDEN.nl

Universiteit
Leiden

Voortgezet
Onderwijs
Leiden